

ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЕ / PRZEKŁADOZNAWSTWO

*Marcin Dziwisz***Rzeczywistość radziecka
i rosyjska w przekładzie
(na materiale tłumaczeń anegdot rosyjskich
na język polski)**

W każdej kulturze funkcjonują określone elementy rzeczywistości, które wyróżniają ją spośród innych kultur. Mają one znaczący wpływ na językowy obraz świata istniejący w świadomości użytkowników danego języka. Elementy te, tzw. realia, obarczone są znacznym wachlarzem różnorodnych konotacji, odnoszących się różnych przejawów ludzkiej działalności.

Siergiej Włachow i Sidier Florin rozumieją realia jako:

Предмет, понятие, явление, характерное для истории, культуры, быта, уклада того или иного народа, страны и не встречающиеся у других народов¹.

Rozszerzając powyższą definicję, badacze stwierdzają, że owe elementy kultury znajdują odbicie w języku. Na tej podstawie definiują oni tzw. nazwy realiów, którymi mogą być:

слова (и словосочетания), называющие объекты, характерные для жизни (быта, культуры, социального и исторического развития) одного народа и чуждые другому; будучи носителями национального и/или исторического колорита, они, как правило, не имеют точных соответствий (эквивалентов в других языках) и, следовательно, не поддаются переводу на общих основаниях, требуя особого подхода.

Uzupełnienia zaprezentowanej charakterystyki odnajdujemy w pracach innych badaczy przekładu. Roman Lewicki określa nazwy realiów² jako „oznaczenie nazw obiektów nie występujących w języku przekładu, tj. specyficznych dla języka

¹ С. Влахов, С. Флорин, *Непереводимое в переводе*, Изд-во Высшая школа, Москва 1986, с. 53.

² Więcej o przekładzie nazw realiów oraz o wykorzystaniu różnych technik translatorских patrz: R. Lewicki, *Zagadnienia lingwistyki przekładu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2017.

oryginału”³. Ponadto badacz wplata dane zagadnienie w znacznie szerszy kontekst badań nad konotacją obcości w tekście przekładu.

O specyficznych elementach kulturowych mówi także Krzysztof Hejwowski, mając na myśli

(...) takie elementy tekstu, które w sposób szczególny łączą się z kulturą danego kraju (...) Tak rozumiane elementy kultury obejmują większość imion własnych, nazwy i zwroty związane z organizacją życia w kraju kultury wyjściowej, obyczajami i przyzwyczajeniami, cytaty i aluzje mające ścisły związek z literaturą danego kraju, aluzje do historii kraju i do innych sfer kultury, takich jak muzyka, film, malarstwo⁴.

Jak widać, pojęcie nazw realiów jest bardzo szerokie i obejmuje bardzo różne przejawy ludzkiej działalności. W niniejszym artykule postaramy się pokazać jak w tekście przekładu zostały oddane leksemy odnoszące się do realiów Związku Radzieckiego oraz Rosji współczesnej. Nośnikami wyżej wymienionych elementów, które poddamy szczegółowej analizie będą oryginały i przekłady radzieckich i rosyjskich anegdot.

Uniwersalny słownik języka polskiego pod redakcją S. Dubisza, definiuje dany gatunek jako „krótkie opowiadanie o jakimś zabawnym zdarzeniu z życia znanej osoby, zakończone dowcipną puentą”⁵. Z kolei *Большой толковый словарь* pod redakcją S.A. Kuzniecowa podaje, że anegdota to: „один из жанров фольклора, короткий юмористический рассказ, обычно высмеивающий кого-либо, что-либо”⁶.

Warto w tym miejscu przytoczyć definicję anegdoty, którą proponują E.J. Szmielowa i A.D. Szmielow:

Анекдот – это короткий связный текст, (...) произносимый говорящим намеренно, со специальной целью рассмешить слушающего, понятный слушающему, (...) произносимый в определенной ситуации, (...) и связанный интертекстуальными связями с другими анекдотами и стереотипами анекдотического пространства⁷.

Przytoczone definicje słownikowe wyraźnie różnią się od siebie. Pierwsza zwraca uwagę, że bohaterem anegdoty jest przede wszystkim ktoś znany, konkretna osoba. Natomiast definicja rosyjska jest nieco bardziej szeroka, mówiąca, o tym, że w centrum sytuacji komicznej może znajdować się tylko *ktos*, ale również *coś*, a więc zdarzenie, czy właśnie wspomniane wyżej realia. Zdecydowanie najciekawszą (zwłaszcza z punktu widzenia przekładu) jest definicja ostatnia, zwracająca uwagę na fakt konieczności zaistnienia określonych relacji pomiędzy osobą opowiadającą anegdotę, a tą, która jej słucha. Niezbędna w tym przypadku jest pewna zgodność

³ R. Lewicki, *Obcość w odbiorze przekładu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, s. 48.

⁴ K. Hejwowski, *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 70.

⁵ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s.78.

⁶ *Большой токовый словарь*, ред. С.А. Кузнецов, изд-во Норинт, Санкт-Петербург 2006, с. 40.

⁷ Е.Я. Шмелева, А.Д. Шмелев, *Русский анекдот. Текст и речевой жанр*, Изд-во Языки славянской культуры, Москва 2002, с. 26.

zasobów wiedzy uprzedniej obydwu uczestników aktu komunikacji, a więc: znajomość tych samych realiów kultury, historii, mentalności narodowej itp.

Przenosząc dalsze rozważania na grunt przekładoznawstwa, przywołajmy słowa rosyjskiego badacza W.N. Komissarowa, który stwierdza, że:

Принадлежность оригинала к особому функциональному стилю может оказывать влияние на характер переводческого процесса и требовать от переводчика применения особых методов и приемов⁸.

Widać zatem, że także anegdota jako gatunek może wywoływać określone trudności przekładowe. Mają one przede wszystkim charakter ekstralingwistyczny oraz kulturowy, wynikający z faktu, że omawiany typ tekstu jest swego rodzaju nośnikiem mentalności narodu. To właśnie w anegdocie uwidacznia się stosunek użytkowników języka do tego, co może zostać uznane za komiczne, do współczesnych oraz historycznych realiów, także a do aktualnych relacji społecznych. Z drugiej strony, anegdoty często zawierają zwroty charakterystyczne dla języka potocznego, a także różne gry słowne lub kalambury. Wszystkie te elementy utrudniają ich przekład, a także odbiór przez adresata, do którego tłumaczenie jest skierowane.

Pierwszym i zarazem najtrudniejszym do oddania w przekładzie aspektem będzie kwestia denotatywności, a więc prawidłowej identyfikacji bohatera lub wydarzenia i umieszczenie go we właściwym kontekście społeczno-historycznym. Prześledźmy zatem pierwszy przykład.

Надежда Константиновна ночью будит мужа:

– **Володя**, давай!

– Ты, что **Наденька**, услышат!

– Ну, **Володечка**, мы потихонечку!

– Да нет, перегородки тонкие.

– Ну черт с ними! Прошу тебя, **мне очень хочется!**

– Ну ладно, только тихо:

„**Союз нерушимый республик свободных...**”

Jak widać, oś komizmu w przytoczonej anegdocie skupia się na grze słów, co skutkuje powstaniem elementu dwuznaczności, kierującego całą sytuację w stronę intymnych relacji damsko-męskich. Powyższy tekst staje się jeszcze zabawniejszy jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że ów krótki dialog prowadzą ze sobą Nadieżda Krupska i Włodzimierz Lenin. W polskim przekładzie czytamy:

Надежда Константиновна буди mężа в нocy:

– **Воłodia**, chcesz?

– Coś ty, **Nadiu**, usłyszq!

– No **Воłodieńka**, my cichuteńko!

– Chyba nie, ścianki są cienkie.

– Do diabła z nimi! Proszę cię, **mam taką ochotę!**

⁸ W.N. Комиссаров, *Теория перевода (лингвистические аспекты)*, Изд-во Альянс, Москва 1990, с. 109.

– *No dobrze, tylko cichutko:*

„Niezłomny jest związek republik swobodnych...”

Porównując polski przekład z rosyjskim oryginałem można zauważyć, że tłumaczowi udało się oddać wspomniany wyżej wydźwięk komiczności. Problematycznym natomiast staje się fakt: czy odbiorca finalny zdoła odnieść personalia bohaterów anegdoty, do konkretnych postaci historycznych. W kręgu kultury polskiej Lenin i Krupska nie są tak dobrze rozpoznawalni, zwłaszcza, że w tym konkretnym przypadku nie padają ich nazwiska, a jedynie imiona, a w przypadku Krupskiej również patronimik. Podobnie sytuacja przedstawia się jeśli chodzi o pierwsze słowa hymnu radzieckiego. Można z dużą dozą prawdopodobieństwa założyć, że polski odbiorca (szczególnie młodego pokolenia) nie odczyta sensu omawianej anegdoty w sposób pełny, a więc ekwiwalentny w stosunku do reakcji, jaką tekst oryginalny wywoła u odbiorcy prymarnego.

Podobne trudności dostrzec można w kolejnym przykładzie:

1937 год. Муж с женой чутко

спят в своей квартире. Вдруг среди ночи –

шум и топот ног на лестнице.

Резкий звонок в дверь, сопровождаемый громким стуком.

Ни жив, ни мертв, муж пошел открывать,

через минуту он возвращается:

– **Не волнуйся,** – говорит он,

– **это всего лишь пожар.**

Tekst docelowy brzmi następująco:

1937 rok. Mąż i żona czujnie śpią w swoim mieszkaniu.

Nagle pośród nocy rozlega się szum

i tupot nóg na klatce schodowej.

Ostry dzwonek do drzwi i mocne stukanie.

Mąż ledwo żywy ze strachu poszedł otworzyć drzwi.

Po chwili wraca i mówi do żony.

– **Nie denerwuj się, to tylko pożar.**

Analizę powyższego fragmentu rozpoczniemy od uwypuklenia źródła komizmu całej sytuacji, które zawarte zostało w wersji, gdzie mąż uspakaja żonę słowami: *to tylko pożar*. Pożar postrzegany powszechnie jako zjawisko bardzo groźne, podświadomie wywołujące poczucie strachu i paniki zostaje tu wykorzystane w charakterze uspokojenia, potwierdzenia, że nic strasznego się nie dzieje. Świadczy o tym użycie słowa *tylko*, którego wykorzystanie bagatelizuje całą sytuację. Skoro zatem tak niebezpieczny żywioł jak ogień okazuje się sprawą zupełnie błahą, co to zatem przeraziło małżonków? Odpowiedź znajduje się już w pierwszej linijce anegdoty. Mowa tu bowiem o roku 1937, roku wielkiego terroru, czystek w wojsku, masowych zsyłek do łagrów, pokazowych procesów i znikających z ulic i mieszkań obywateli. To właśnie nocą agenci NKWD nachodzili „podejrzanych” w domach i doprowadzali

ich na przesłuchania. Również w tym przypadku niezbędna jest konkretna wiedza uprzednia, aby prawidłowo odczytać sens tekstu wtórnego. Analogiczny problem napotykały w dwóch innych anegdotach:

*Новая статья советской конституции: Граждане СССР имеют право **на посмертную реабилитацию**.*

*Nowy artykuł radzieckiej konstytucji: Obywatele ZSRR mają prawo **do pośmiertnej rehabilitacji**.*

*Два старых большевика:
– Помнишь, Вася, как мы **брали Зимний**?
– Дааа, уж **погорячились мы...***

*Dwóch starszych bolszewików:
Pamiętasz Wasia, jak braliśmy **Pałac Zimowy**?
– Таак, **zbytньо żeśmy się поспішили....***

Historyczne konotacje w obydwu przytoczonych przykładach są doskonale widoczne. Co ciekawe, w przykładzie drugim tłumacz wychodzi naprzeciw odbiorcy polskiemu, stosując konkretyzację w odniesieniu do oryginalnego leksemu *Зимний*, co ma za zadanie ułatwić właściwy odbiór przekładanego tekstu.

Przejdziemy teraz do analizy anegdoty odnoszącej się do Rosji współczesnej. Zobaczymy, że problem przekładu realiów kulturowych jest nadal aktualny. Zmianie nie ulega bowiem sam mechanizm, a jedynie konkretne realia. Sytuację taką ilustruje poniższy przykład:

*Разговаривают два **новых русских**:
– Вань, слышь, вчера Серега в **Питере** на шестисотом мерсе **в мужика на лошади** врезался!
– И как последствия?
– Ну, Серега в больнице, мерс всмятку....
– А как тот мужик на лошади?
– А ему то что? **Он же бронзовый!**...*

*Rozmawia dwóch **Nowych Ruskich**:
– Wania, słyszałeś, że wczoraj Sieriooga w **Pitrze** na merolu sześćsetce wpackował się **w faceta na koniu!**
– No i co?*

- *No wiesz, Sierioga w szpitalu,
merol na złom...*
- *A co z tym facetem na koniu?*
- *A co ma być?*
- *Przecież **on jest z brązu!**...*

Powyższa anegdota jest bardzo ciekawa. Zawiera bowiem aż trzy elementy, które możemy odnieść do realiów rosyjskich. Pierwszy, mający odniesienie socjologiczne to *новые русские*. Oryginalny związek wyrazowy oznacza grupę ludzi, klasę średnią, która po upadku ZSRR znacznie się wzbogaciła, podniosła swój status materialny⁹. Właśnie owo wzbogacenie się i prowadzenie nieco snobistycznego trybu życia sprawiło, że wspomniana warstwa społeczna stała się obiektem żartów.

W polskim przekładzie określenie oryginalne zostało oddane jako *Nowi Ruscy*, co jest naszym zdaniem zabiegiem dosyć udanym. Łączy ono bowiem potoczny, nieco obraźliwy przymiotnik *Ruski* (używany obecnie najczęściej w odniesieniu do wszystkiego, co znajdowało się na wschodnią granicą Polski) ze słowem *Nowy*, sugerującym, iż nastąpiła jakaś zmiana (całkiem z resztą słusznie), że cały związek wyrazowy odsyła do innego wycinka rzeczywistości pozajęzykowej niż sam leksem *Ruski*. Takie rozwiązanie zmusza odbiorcę finalnego do zastanowienia się o jakiej grupie ludzi jest tu mowa.

Drugi element powyższej anegdoty – leksem *Пумер* – ma podłoże już nie socjologiczne, a czysto lingwistyczne, gdyż jest to potoczna, skrócona forma nazwy *Sankt Petersburg*. W tym przypadku tłumacz zdecydował się na zastosowanie ekwiwalentu *Piter*. Jak widać, występuje on w formie odmienionej (miejscownik) w *Pitrze*, co sprawia, że forma polskiego odpowiednika brzmi nieco sztucznie, dziwnie, (choć jest całkowicie poprawna z punktu widzenia gramatyki).

Trzecim komponentem analizowanego tekstu, który zostanie poddany analizie jest fraza *в мужика на лошади врезался (...)* *Он же бронзовый!*... W tym przypadku mamy do czynienia z realiami, które można odnieść do historycznego, rosyjskiego dziedzictwa materialnego, gdyż mowa jest tu o pomniku Piotra Wielkiego (Медный всадник), który znajduje się na brzegu Newy, nieopodal Pałacu Zimowego. Dla Rosjan jest to pomnik-symbol, jedno z najbardziej rozpoznawalnych dzieł sztuki i hołd dla założyciela Wenecji Północy. Fakt ten stanowi jeden z elementów budowy sytuacji komicznej w opisywanym tekście, gdzie wspomniany *Nowy Ruski* uderza weń samochodem. Dla odbiorcy polskiego sens całej anegdoty nie jest już tak oczywisty. Wątpliwym jest, aby skojarzył on zawarty w anegdocie opis pomnika z konkretnym miejscem, czy postacią historyczną. Cały wachlarz konotacji związany z Miedzianym Jeźdźcem nigdy nie zaistnieje w jego świadomości, a więc nie będzie on w stanie całościowo odczytać istoty danego tekstu.

Kolejny przykład pokazuje, w jakim stopniu zastąpienie oryginalnego wycinka rzeczywistości pozajęzykowej elementem charakterystycznym dla kultury przekładu może wpłynąć na recepcję tłumaczenia.

⁹ Informacja za: E.Я. Шмелева, *Новые русские в пространстве русского анекдота*, [в:] *Русский язык сегодня. Активные языковые процессы конца XX века*, Изд-во „Азбуковник”, Москва 2003, с. 539.

Останавливает молодой **гаишник** водителя,
проехавшего на красный свет:

– Ваши документы!

– Понимаешь, друг, забыл! Выпили с друзьями по двести, и забыл.

Гаишник не знает, что делать, бежит к начальнику патруля:

– Товарищ лейтенант! Там пьяный за рулем, еще и без документов!

– Ну-ка дыхните!

Тот дышит.

– Вроде не пьяный...

– Документы есть?

– Пожалуйста, - протягивает документы.

– А что ж **сержант** говорит, что пьяный и без документов?

– Вы его послушайте, он еще скажет, что я красный свет проехал!

Polski przekład oddają tę anegdotę w następujący sposób:

– Młody **posterunkowy** zatrzymuje kierowcę, który przejechał na czerwonym świetle.

– Dokumenty proszę!

– Rozumiesz, przyjacielu, zapomniałem! Wypiliśmy z kumplami po 200 gramów i zapomniałem!

Posterunkowy nie wie co robić, biegnie do dowódcy patrol;

– Towarzyszu poruczniku! Tam jest pijany kierowca i na dodatek bez dokumentów!

– Proszę chuchnąć!

Tamten chucha.

– Tak jakby trzeźwy...

– Dokumenty są?

– Proszę – podaje dokumenty.

– A dlaczego **sierżant** mówi że pan jest pijany i bez dokumentów?

– Jak go pan jeszcze posłucha to może powie, że na czerwonym świetle przejechałem!

Rosyjskie słowo *гаишник* zostało oddane w tekście wtórnym za pomocą ekwiwalentu *posterunkowy*. Widać zatem, że translat odnosi się do nieco innego fragmentu rzeczywistości niż wyraz rosyjski. Słowo *posterunkowy* określa najniższy stopień w polskiej służbie policyjnej. Użycie tego terminu zaciera oryginalne konotacje związane ze słowem *гаишник*, czyli funkcjonariuszem ГАИ – государственной автоинспекции (służba państwowa będąca odpowiednikiem polskiej policji drogowej). Uniemożliwia to odbiorcy przekładu odniesienie tego fragmentu tekstu do konkretnego elementu rzeczywistości rosyjskiej. Ponadto znaczenie słowa *posterunkowy* nie jest tożsame ze znaczeniem słowa *гаишник*. Można tu zauważyć odwrócenie funkcji i pozycji zawodowej reprezentowanej przez te dwa terminy, gdyż dokonany przez tłumacza wybór pociąga za sobą konsekwencję w postaci błędu rzeczowego.

W oryginale czytamy:

– А что ж **сержант** говорит, что пьяный и без документов?

Słowo *сержант* określa stopień policyjny, który posiada ów *гаишник*. W polskim przekładzie można zauważyć sytuację, w której *posterunkowy* nazywany jest przez przełożonego *sierżantem*. Określenia te oznaczają różne stopnie w polskiej policji, zatem wykluczają się wzajemnie. Osoba pełniąca funkcję *posterunkowego* nie może jednocześnie być *sierżantem*. Mamy więc tu do czynienia z pewnym zniekształceniem obrazu oryginalnej sytuacji.

Podsumowując: problem przekładu anegdot, które zawierają elementy charakterystyczne dla kultury rosyjskiej czy radzieckiej jest zadaniem niełatwym. Związane jest to z nieprzystawalnością realiów, w jakich funkcjonują użytkownicy obydwu języków: polskiego i rosyjskiego. Ponadto ogromną rolę odgrywa tu tzw. wiedza uprzednia (ros. *фоновые знания*), czyli ogólny poziom wiedzy odbiorcy przekładu, uzyskany np. z innych tekstów, prasy, wykształcenia itd. Można zatem wysnuć wniosek, że odbiorca sekundarny zmuszony jest do znacznie większego wysiłku intelektualnego, aniżeli odbiorca tekstu rosyjskiego.

Teraz przyjrzymy się sytuacji, w której komizm nie jest budowany za pomocą aluzji do określonego wycinka rzeczywistości, lecz poprzez zastosowanie gry słownej. Tadeusz Szczerbowski, w jednej ze swoich prac, za „podstawowe narzędzie i kryterium analizy gier językowych w przekładach przyjmuje oryginalność stosowanych przez tłumacza strategii translatorskich”¹⁰. Przyjrzyjmy się zatem pierwszemu z analizowanych przykładów.

- *Как Вас зовут?* – **Роза**.
- *Где Вы работаете?* – **В банке**.
- *Как романтично:* **роза в банке...**

W polskim przekładzie czytamy:

- *Jak ma Pani na imię?* – **Róża**.
- *A gdzie pani pracuje?* – **w banku**.
- *Jak romantycznie:* **róża w banku**.

W tekście rosyjskim komizm słowny jest w tym przypadku doskonale widoczny, chodzi bowiem o to, że rosyjska forma *в банке* jest obecna w paradygmacie dwóch rzeczowników: *банк* (bank) oraz *банка* (słoik). Co więcej, leksem *Róża* występuje w tekście anegdoty w dwóch funkcjach: nazwy własnej oraz nazwy pospolitej. Podobnie sytuacja przedstawia się w polskim przekładzie. Problem pojawia się natomiast w przypadku przekazania identyczności form miejscownika słów *банк* oraz *банка*. Jak widać, tłumacz decyduje się na oddanie obydwu translandów za pomocą tego samego ekwiwalentu – *bank*, co powoduje prawie całkowitą utratę efektu komiczności sytuacji. Jest to związane z faktem, że w języku polskim analogiczna para leksemów nie występuje. W tym przypadku konieczne staje się wprowadzenie przez tłumacza przypisu kontekstowego, dzięki któremu żart staje się zrozumiały dla odbiorcy przekładu, jednocześnie tracąc swoją nadrzędną funkcję – wywołanie

¹⁰ T. Szczerbowski, *Gry językowe w przekładach „Ulissesa” Jamesa Joyce’a*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków 1998, s. 12.

u niego określonej reakcji, gdyż jak wiadomo, żart wymagający objaśnień przystaje być śmieszny.

Ciekawy przykład gry słownej można zaobserwować w kolejnym przykładzie.

– *В гибели Титаника виноваты евреи!*

– *Ты что? Какие такие евреи?*

– *Как какие? А Лоцман, Боцман, и Штурман. А больше всех Айсберг.*

Winnymi katastrofy Titanika są Żydzi!

– *Coś ty? Jacy znowu Żydzi?*

– *Jak to jacy?*

– *A Locman, Bosman, Szturman, a najbardziej Ajsberg.*

Gra słowna stanowiąca oś komizmu w powyższej anegdocie jest bardzo ciekawa, gdyż mamy tu do czynienia z wykorzystaniem nazw zawodów związanych z żeglugą w funkcji nazwisk, a konkretnie nazwisk osób pochodzenia żydowskiego. Są to: *лоцман* – odpowiednik polskiego pilota morskiego, *боцман* – bosman, *штурман* – nawigator, *айсберг* – dosłownie góra lodowa. Prawdopodobnie dane leksemy zostały wykorzystane w funkcji antroponimów z racji tego, że swoją strukturą przypominają popularne personalia żydowskie; por. *Szpilman, Edelmann, Lesman* (spolszczone Leśmian).

Prawidłowa recepcja tekstu przekładu przez odbiorcę polskiego będzie uzależniona od jego znajomości terminologii związanej z żeglugą. Zaproponowane przez tłumacza translaty bez większych problemów zostaną skojarzone z żydowskimi antroponimami. Problematicznym stanie się zaś odniesienie omawianych leksemów do grupy nazw pospolitych.

Podsumowanie. Przeprowadzona analiza wykazała, że źródłem komizmu w anegdocie może być: a) czynnik językowy, tj. gra słowna (kalambur, polisemia, homonimia); b) czynnik pozajęzykowy, tj. odwołanie do rzeczywistości pozajęzykowej (osób, zdarzeń), w tym wszelkiego rodzaju aluzje. Co więcej, za rzecz niezwykle istotną uznać należy zachowanie w przekładzie związku z kulturą języka wyjściowego. Efekt ten można uzyskać poprzez zachowanie w tekście docelowym pewnych elementów języka oryginału, które zostaną odebrane przez czytelnika jako obce.

Na podstawie przeanalizowanych przekładów, a także tekstów oryginalnych, można stwierdzić, że wymagają one od tłumacza nie tylko kompetencji językowych, ale również szerokiej wiedzy z zakresu kulturoznawstwa czy historii, a także znajomości mentalności narodu, w obrębie kultury którego dany tekst funkcjonuje. W związku z powyższym można wskazać pewne prawidłowości, które udało się nam zaobserwować:

- główną przeszkodą uniemożliwiającą pełne przekazanie sensu anegdoty, a tym samym wywołanie u odbiorcy przekładu identycznej reakcji z tą, jaką wywołuje tekst oryginalny są bariery natury kulturowej – przede wszystkim niezajomość realiów społecznych czy historycznych, a także dysproporcje dotyczące zasobów wiedzy uprzedniej użytkowników języka wyjściowego i docelowego.
- na drodze do możliwie dokładnego przekazania treści anegdoty mogą stać także różnice tkwiące w elementach poszczególnych systemów językowych. Fakt, że różnią się one od siebie może utrudniać przekaz informacji zawartych

w tekście wyjściowym, gdyż język przekładu nie zawsze dysponuje odpowiednimi środkami (gramatycznymi bądź leksykalnymi) pozwalającymi na dokładne przekazanie treści zawartej w tekście oryginału. Niekiedy tłumacz musi odwołać się do zastosowania przypisu kontekstowego.

- zmiany w sferze denotatywności mogą pociągać za sobą skutki w postaci zacierania się relacji między przekładem i oryginałem, a także prowadzić do różnic dotyczących przekazywanej treści zawartej w anegdocie,
- zachowanie w tekście docelowym elementów, które jego odbiorca będzie odczytywał jako obce w stosunku do swojego języka ojczystego, umożliwi umiejscowienie treści anegdoty w określonym kontekście kulturowym. Dzięki temu przekład będzie silniej oddziaływał na swego czytelnika, co w znacznym stopniu pomoże zrozumieć treść oraz intencję autora tekstu oryginału.

Literatura

Hejwowski K., *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Lewicki R., *Obcość w odbiorze przekładu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000.

Lewicki R., *Zagadnienia lingwistyki przekładu*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2017.

Sobolewska W., Gudalewicz G., *Anegdoty rosyjskie*, cz. 1, Warszawa 2007.

Sobolewska W., Gudalewicz G., *Anegdoty rosyjskie*, cz. 2, Warszawa 2007.

Sobolewska W., Gudalewicz G., *Anegdoty rosyjskie*, cz. 3, Warszawa 2007.

Szczerbowski T., *Gry językowe w przekładach „Ulissesa” Jamesa Joyce’a*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków 1998.

Uniwersalny słownik języka polskiego, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Большой толковый словарь, ред. С.А. Кузнецов, Изд-во Норинт, Санкт-Петербург 2006.

Влахов С., Флорин С., *Непереводимое в переводе*, Изд-во Высшая школа, Москва 1986.

Комиссаров В.Н., *Теория перевода (лингвистические аспекты)*, Изд-во Альянс, Москва 1990.

[в:] *Русский язык сегодня. Активные языковые процессы конца XX века*, Изд-во „Азбуковник”, Москва 2003, с. 538–548.

Шмелева Е.Я., Шмелев А.Д., *Русский анекдот. Текст и речевой жанр*, Изд-во Языки славянской культуры, Москва 2002.

Советская и российская реальность в переводе (на материале перевода российских анекдотов на польский язык)

Резюме

В настоящей статье рассматривается проблема перевода так называемых слов-реалий, которые называют элементы характерные для жизни (быта, культуры, социального и исторического развития) одного народа и чуждые другому. Автором исследуются способы передачи данного типа лексики в польских переводах текстов анекдотов,

в которых можно найти примеры как советских, так и современных российских реалий. Кроме того, в данной статье анализируются примеры перевода языковых игр (каламбуров), с точки зрения их структуры и способов передачи на переводящем языке.

Ключевые слова: анекдот, названия реалий, эквивалентность, перевод, советская и российская действительность

Soviet and Russian Reality in Translation – A Few Words About Russian Anecdotes Translation into Polish Abstract

This paper is dedicated to a problem of translation of Soviet and Russian realities, appearing in anecdotes texts, into Polish. Author indicates nonequivalent character of soviet realities in relation to Polish culture, simultaneously showing the techniques, allowing the translator to reflect elements of Soviet and Russian reality on the ground of target language.

Key words: anecdotes, translation, equivalency, realities names, Russian culture, Soviet realities

Marcin Dziwisz, dr
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
Instytut Neofilologii

Marcin Dziwisz, dr
Pedagogical University of Cracow
Institute of Neofilology
e-mail: dziwiszmarcin1985@gmail.com
tel. +48 500876174